

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ศาสนาพุทธถือกำเนิดในประเทศอินเดียก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี ประเทศไทยนับปีพุทธศักราชเริ่มตั้งแต่ปีพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน ซึ่งต่างจากประเทศอื่นๆ ที่นับถือพุทธศาสนาอยู่บ้าง นับแต่พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ได้แก่ ในเขตประเทศพม่า และประเทศไทย ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ เป็นการประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศไทยครั้งแรก ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า อยู่ที่จังหวัดนครปฐมปัจจุบันจากการศึกษาและให้ข้อมูลเชิงลึกของนักวิชาการสรุปว่า พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศสยามหรือประเทศไทยปัจจุบัน นับได้ ๔ ยุค ดังนี้ ๑) ยุคเถรวาทแบบพระเจ้าอโศกมหาราชสันนิษฐานว่าพระโสมณะและพระอุตตระได้เดินทางมายังสุวรรณภูมิในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๕ ดังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีที่ขุดพบบริเวณภาคกลางของไทย เช่น สลูป ธรรมจักรศิลาที่บึงฉลวน ซึ่งเป็นศิลปกรรมอินเดีย สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช(๒) ยุคมหายานประมาณพุทธศตวรรษที่๑๓ สมัยอาณาจักรศรีวิชัยเรื่องอำนาจกษัตริย์ศรีวิชัยได้ทรงอุปถัมภ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนานิกายมหายานให้แพร่หลายไปทั่วคาบสมุทรมลายู ดังมีหลักฐาน เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด เจดีย์พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่๑๕สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่๒แห่งอาณาจักรขอมเรื่องอำนาจ ได้ทรงแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองและพุทธศาสนานิกายมหายานมายังเมืองละโว้ ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอยู่ก่อนแล้ว ส่งผลให้การนับถือศาสนาในเมืองละโว้ มีการผสมผสานกันระหว่างพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท นิกายมหายา และศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีหลักฐานสำคัญ เช่น พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี ๓) ยุคเถรวาทแบบพุกามประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ สมัยพระเจ้าอนันทมหาราชแห่งอาณาจักรพุกาม ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้ทรงแผ่อิทธิพลเข้ามายังล้านนาส่งผลให้พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบพุกาม ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นทางตอนเหนือของไทยหลักฐานสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ที่วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่๔)ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ เป็นยุคคาบเกี่ยวกันระหว่าง พุทธศตวรรษที่ ที่ ๑๖ และ ๑๗ พระเจ้าปراجรมพาหุมหาราช กษัตริย์แห่งลังกา ได้ทรงบำรุงพระพุทธศาสนา โดยรวมพระสงฆ์เป็นนิกายเดียวกัน และโปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่๗ขึ้น ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีพระสงฆ์จากดินแดนสุวรรณภูมิเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกา^๑

---

^๑พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พุทธศาสน์กับชาติไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๕-๑๒๗.

ประเทศไทยนับแต่อดีตเป็นต้นมามีหลากหลายชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามา เพื่อพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย “การอพยพมาของชาวญวนมีสาเหตุสองประการ กล่าวคือประการแรก การลี้ภัยทางการเมืองและศาสนา ชาวเวียดนามที่เข้ามาตามประการแรกจะเป็นพวกที่สมัครใจเข้ามาแบบหนีร้อนมาพึ่งเย็น เพราะประเทศสยามเป็นเพื่อนบ้านที่มีเสถียรภาพ อุดมสมบูรณ์และเป็นที่ที่อาศัยอยู่อย่างสงบสุขได้ และประการที่สอง การถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม ชาวเวียดนามที่เข้ามาจำพวกที่สองนี้เป็นลักษณะที่ถูกบังคับให้เข้ามา บางครั้งต้องจึงขาดเสรีภาพบ้าง แต่ชาวเวียดนามก็เต็มใจที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ประเทศสยามต่อไป”^๒ ซึ่งถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญวนด้วย ถึงแม้ความสัมพันธ์ในอดีตจะเป็นลักษณะของการทำสงครามกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านการสงคราม แต่ก็ไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย จนในที่สุดได้ปรากฏในการตั้งถิ่นฐานเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งกล่าวถึงการสร้าง “วัดขุนญวน” ขึ้นบำเพ็ญกุศลของพวกเขา บริเวณที่เข้ามาอาศัยอยู่ได้แก่ “เหนือวัดนางทราย” ขึ้นไปจนถึง “ปากครองตะเคียนดานเหนือ” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการอพยพเข้ามามีครั้งนั้นอาจจะมากพอที่จะสามารถสร้างวัดขึ้นมาได้ ดังปรากฏข้อความใน “หนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓ เรื่องกรุงเก่า” กล่าวไว้ว่า “พรรคพวกมหานาคช่วยกันขุดคุ้ยนอกค่ายกันทัพเรือจึงเรียกว่า คลองมหานาค ถ้าคลองแต่แม่น้ำเข้าไปจนถึงวัดภูเขาทองเห็นจะเป็นคลองเดิมของวัด เพราะวัดภูเขาทองอยู่กลางดอนมหานาคคงจะขุดคุ้ยแยกจากคลองวัดภูเขาทองลงมาข้ามใต้ถึงวัดศาลาปูน แล้วเลี้ยวลงทางตะวันตกผ่านหลัง วัดขุนญวน และหน้าวัดป่าพลูมาออกแม่น้ำใหญ่ที่เหนือหัวแหลม”^๓

ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ได้ทรงรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติทรงอุปถัมภ์บำรุงให้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบันนี้ และนิกายสำคัญที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องและยาวไกลมีอยู่ ๒ นิกาย คือ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน สำหรับพระพุทธศาสนาแบบวัชรยานนั้นถือว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบมหายานนิกายหนึ่ง พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่ดำรงไว้ซึ่งคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า มีประเทศที่นับถือนิกายเดียวกันนี้คือ ประเทศศรีลังกา ประเทศพม่า ประเทศเขมร ประเทศลาวในประเทศไทยถูกแยกออกเป็น ๒ นิกาย คือ คณะสงฆ์มหานิกาย คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินิกาย ทั้งสองนิกายไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องวัตรปฏิบัติและพระธรรมคำสอน เพียงแต่แยกกันบริหารในส่วนองค์กรเท่านั้น เช่นเดียวกันพระพุทธศาสนานิกายมหายานซึ่งอยู่ในประเทศไทยและมีส่วนในการพัฒนาการด้านต่างๆ เช่นสังคม เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง ตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณี ล้วนมีส่วนในการวางรากฐานอย่างมาก และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยก็มีพระสงฆ์อยู่ ๒ นิกาย คือ พระพุทธศาสนาแบบญวน หรือ อนัมนิกาย พระพุทธศาสนาแบบจีนหรือจินนิกาย พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่ยอมรับนับถือกันในประเทศไทยปัจจุบันมีนิกายสำคัญตามชนชาติที่นำเข้ามา ทั้งอนัมนิกายและจินนิกายต่างมีพิธีกรรมปฏิบัติเป็นการเฉพาะของตนตามหลักศรัทธา และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคม ทั้งสองนิกายนี้เป็นพระพุทธศาสนานิกายฝ่ายมหายานที่เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้ว มีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะร่องรอยความแตกต่างกันทางความคิดที่เกี่ยวกับพระธรรม

^๒คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยไทย, อนัมนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, เอกสารประกอบการเรียนวิชานัมนศึกษาสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๖.

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เนื่องจากพระพุทธเจ้าไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลใดเป็นศาสดาสืบทอดต่อจากพระองค์ เพราะทรงให้ความสำคัญกับธรรมและวินัยที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ดีแล้วอย่างสูงยิ่งมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับตัวบุคคลในฐานะผู้สืบทอดตำแหน่งศาสดา ทรงยกธรรมและวินัยไว้ในฐานะศาสดาแทนพระองค์ว่า เป็นสิ่งแทนพระศาสดาและเป็นตัวพระศาสนาที่แท้จริง พระองค์ตรัสกับพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากในมหาปริณีพพานสูตรว่า “อานนท์ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า ปาพจน์ (พระพุทธศาสนา) มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากที่เราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๔

ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พุทธศักราช ๒๑๙๙-๒๒๓๑) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๒๗ แห่งกรุงศรีอยุธยา มีหมู่บ้านชาวเวียดนามตั้งอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านชาวต่างประเทศอื่นๆ ในอาณาเขตกรุงศรีอยุธยาแล้ว “พวกเวียดนามอาศัยในอยุธยาเป็นชาวโคชินจีนเป็นส่วนมาก หมู่บ้านชาวเวียดนามเป็นที่รู้จักในนามว่า ค่ายชาวโคชินไชน่า” ทั้งนี้ เป็นไปได้ว่า ชาวโคชินจีนสามารถเดินทางมาอยุธยาได้โดยทางทะเล ซึ่งสะดวกกว่าพวกเวียดนามจากอันนัมหรือตังเกี๋ยที่ต้องเดินทางบก”^๕ “ในเวลาต่อมาได้เกิดการจลาจลสู้รบเพื่อชิงราชบัลลังก์ใน พุทธศักราช ๒๒๓๑ ทำให้ชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งอพยพออกจากกรุงศรีอยุธยาไป”^๖ หลังจากนั้นไม่ปรากฏชัดว่าชาวเวียดนามตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใด จนกระทั่งช่วงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามามากมายและการเข้ามาของชาวเวียดนามพวกแรกนี้เองที่ปรากฏหลักฐานในการเข้ามาของพระสงฆ์ชาวเวียดนามเป็นครั้งแรกอีกด้วย ตามที่พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงพวกขององเชียงสूंน ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า “เมื่อราวปีวอก พุทธศักราช ๒๓๑๙ พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดฯ ให้รับไว้ แล้วพระราชทานที่ให้ญวนพวกองเชียงสूंนตั้งบ้านเรือนอยู่นอกพระนครฝั่งตะวันออก คือตรงที่แถวถนนพาหุรัดทุกวันนี้ จึงเรียกกันว่าบ้านญวนมาจนสร้างถนนพาหุรัด อยู่มาองเชียงสूंนพยายามจะหนีพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงมีรับสั่งให้ประหารชีวิตเสีย (กล่าวกันอีกนัยหนึ่งว่า เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรี มีสัญญาวิปลาส เกิดอุปาทานว่า มีแก้วอยู่ในท้องขององเชียงสूंน จึงให้ประหารชีวิต เพื่อค้นหาแก้วนั้น) พวกองเชียงสूंนเป็นญวนพวกแรกที่อพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศนี้ เมื่อภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเข้าศึกแล้ว”^๗

สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทยเกี่ยวกับการบริหารการปกครองคณะสงฆ์อนัมนิกายซึ่งแต่เดิมคณะอนัมนิกายและคณะจีนในประเทศไทย ขึ้นอยู่กับกรมท่าซ้ายตามราชการ แต่พระสงฆ์ทั้ง ๒ นิกายดังกล่าว ได้ยื่นบัญชีไปยังกระทรวงธรรมการ คือ กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันทุกปี เป็นการแสดงความต้องการที่จะขึ้นตรงต่อกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ซึ่งยังเป็นกระทรวงธรรมการ และเมื่อมีการสิ่งใดที่เกี่ยวบรรพชิตมหายาน ทางกระทรวงธรรมการก็จะจัดทำไปโดยอนุโลม ทางกระทรวงธรรมการได้ทำเรื่องกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตให้บรรพชิตมหายานคณะต่างๆ มาขึ้นกับกระทรวงธรรมการ ซึ่งในขณะนั้นมีจำนวนวัดฝ่ายอนัมนิกายอยู่ ๗๖ วัด บรรพชิต ๕๔รูป คณะจีนนิกาย ๓๖ วัด บรรพชิต ๒๐รูป บรรพชิตญีปุ่น ๒รูป ผากไว้ที่วัดสระเกศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการตามที่ขอมา พระจีนและพระญวนจึงได้มา

^๔ที.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๑/๓๒๐.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ขึ้นอยู่กับกระทรวงธรรมการนับแต่นั้นมาชาวเวียดนามพวกแรกนี้เองได้สร้างวัดของชาวเวียดนามจำนวน ๒ วัด คือ “วัดกามโล่ต้อ และวัดไห่ยั้งคั่นต้อ”^{๘๘} พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดทั้งสองเป็นพระสงฆ์ที่เดินทางมาจากประเทศเวียดนามโดยตรง ดังปรากฏหลักฐานในพระนิพนธ์ “ตำนานพระญวน” ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “พระญวนในประเทศสยามนั้น ชั้นแรกก็คงบวชเรียนมาจากเมืองญวน แต่เห็นจะมีเช่นนั้นเพียงในรัชกาลที่ ๑ ต่อนั้นมาเองญวนกับไทยเกิดเป็นอริกันมาตลอดรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ ชาวประเทศทั้ง ๒ ฝ่าย มิได้ไปมาหาสู่กันอย่างปกติ พระญวนในประเทศนี้ก็มีแต่บวชเรียนในประเทศนี้เอง แต่ยังมีที่เป็นญวนนอกลงมาเพียงพระครูคณานัมสมณาจารย์ (ฮึง) และพระครูคณานัมสมณาจารย์ (เหยี่ยวกร่าม) ท่านทั้ง ๒ นี้ เมื่อยังเป็นเด็ก ตามบิดามารดาเข้ามาในรัชกาลที่ ๓ แล้วมาบวชในกรุงเทพฯ นี้”^{๘๙} พุทธศักราช ๒๓๒๕ ซึ่งตรงกับปีที่ ๒ ของรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอีกครั้งโดยมาพร้อมกับองเชียงสือ ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าเมืองเว้พระองค์หนึ่ง ได้หลบหนีศัตรูอาศัยอยู่ที่เมืองไซ่ง่อน ประชาชนพลเมืองในไซ่ง่อนมีความเคารพนับถือมาก จนถึงกับยกย่องให้ครองเมืองไซ่ง่อนเพื่อต่อสู้ศัตรู แต่ไม่สามารถสู้ได้ จึงพากันอพยพหลบหนีมาอาศัยอยู่ที่เกาะกระปือในเขตแดนเขมร ในครั้งนั้น พระยาชลบุรี ได้คุมเรือรบไปลาดตระเวนทางชายทะเลพบเข้าจึงได้ช่วยเหลือนำเข้ากรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงพระกรุณาโปรดรับไว้ โดยได้พระราชทานที่ดินริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออกที่เรียกว่า ตำบลคอกกระปือ ให้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของญวนพวกองเชียงสือ (ปัจจุบันคือที่ตั้งสถานทูตโปรตุเกส)^{๙๐} และได้สร้างวัดของชาวเวียดนามขึ้นอีก ๒ วัด คือ “วัดอุภัยราชบำรุง (คั่นเอ็งต้อ) หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียนขานกันว่า “วัดญวนตลาดน้อย” และวัดอนัมมิกายาราม (กว้างเพือกต้อ) ซึ่งตั้งอยู่ภายในกรุงเทพมหานคร”^{๙๑} ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ชาวเวียดนามก็ได้สร้างวัดขึ้นอีก ๓ วัด คือ “วัดถาวราราม (คั่นถ่อต้อ) วัดสมณานัมบริหาร (เกียงเพือกต้อ) และวัดเขตรนาบุญญาราม (เพือกเตี้ยนต้อ)”^{๙๒} เป็นวัดที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรี จันทบุรี และในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากพวกญวนที่เข้ามาคราวนี้มี ๒ พวก ถือเป็นการอพยพเข้ามาครั้งสุดท้าย คือ พวกหนึ่งนับถือพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้ไปอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อรักษาป้อมเมืองใหญ่ ส่วนอีกพวกหนึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ได้โปรดฯ ให้ไปอยู่ร่วมกับพวกเข้ารีตที่ตำบลสามเสนในกรุงเทพมหานคร วัดและพระสงฆ์ที่เกิดในช่วงนี้ยังเป็นพระสงฆ์ที่เดินทางเข้ามาจากประเทศเวียดนามซึ่งเป็นประเทศต้นแบบขนบธรรมเนียม นอกจากนั้นขนบธรรมเนียม เดิมๆ ยังคงถือตามคติอย่างประเทศเวียดนามอยู่นั่นเอง ซึ่งปรากฏตามหลักฐานในพระนิพนธ์ “ตำนานพระญวน” ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวไว้ว่า “พระญวนในประเทศญวนกับประเทศสยามไม่ได้ติดต่อกันต่างฝ่ายต่างก็ถือคติตามประเทศที่ตนเองอยู่อาศัยพระญวนที่มาอยู่ในประเทศสยามมาแก้ไขคติ หันมาตามพระสงฆ์ไทย

^{๘๘} พระบริหารอนัมพรต (ถาวร มินเอ็ง), **อุภัยฉลอง**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔.

^{๘๙} คณะสงฆ์อนัมมิกายแห่งประเทศไทย, **อนัมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑**, หน้า ๑๗.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๙๑} พระคณานัมสมณาจารย์(โผเรียน เป้า), **ประวัติพระสงฆ์อนัมมิกายในราชอาณาจักรไทย**, (กรุงเทพมหานคร : วัดชัยภูมิการาม, ๒๕๓๕), หน้า ๖-๒๑.

^{๙๒} ไสวตรี ณ ถลาง, “วัดญวน : บทบาทด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา**มหาวิทยาลัยมหิดล (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๙.

หลายอย่าง เป็นต้นว่า มาถือสิกขาบทวิกาลโภชน ไม่กินข้าวเย็น ครองผ้าสี่เหลี่ยมแต่สีเดียว ไม่ใช่ต่างสี ไม่ใส่รองเท้าและถุงเท้าเหมือนเช่นในเมืองญวน แต่ส่วนข้อวัตรปฏิบัติอย่างอื่น ตลอดจนกิจวัตรและพิธีกรรมประจำอื่นๆทำตามแบบในเมืองญวน เช่นเดิม”^{๑๓}

ต่อมาเข้าสู่ยุคของรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พวกญวนคริสต์ย้ายสังกัดไปเป็นทหารปืนใหญ่ฝ่ายพระบวรราชวัง คือญวนพวกพระยาบันภัสรนาท และรัชกาลที่ ๔ ทรงทราบว่าพวกญวนที่อยู่เมืองกาญจนบุรีโดยมาก อยากจะมาอยู่ที่กรุงเทพฯ เหมือนกับพวกญวนอื่นๆ จึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดใหม่นั้น แล้วให้จัดเป็นทหารปืนใหญ่ฝ่ายวังหลวงสืบมา และพวกที่อยู่เมืองกาญจนบุรี ได้สร้างวัดญวนขึ้นเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาของตนขึ้นที่ตำบล“ซุกยายญวน”^{๑๔} ปรากฏอยู่จนถึงทุกวันนี้

ชาวไทยเชื้อสายญวนที่เมื่ออพยพเข้ามาพร้อมกับพวกนั้นก็ยังคงตั้งถิ่นฐานที่เมืองกาญจนบุรี ต่อมาจนถึงปัจจุบันพวกญวนที่มาอยู่ในประเทศสยาม มีทั้งที่นับถือพระพุทธศาสนา และที่นับถือคริสต์ศาสนา พวกที่นับถือพระพุทธศาสนาอพยพไปอยู่ที่แห่งหนตำบลใดก็ตาม ก็จะมีมนต์พระญวนมาสร้างวัดวาอารามขึ้นเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาของตนเอง ที่อยู่ในบริเวณที่ตั้งอยู่นั้นๆ ส่วนพวกญวนที่นับถือศาสนาคริสต์ ก็ได้อาศัยฝรั่งบาทหลวงเป็นผู้ควบคุมดูแลมาตั้งแต่ครั้งอยู่ในเมืองเขมร เมื่อมาอยู่ในประเทศสยามนี้แล้ว พวกฝรั่งบาทหลวงก็มาสร้างโบสถ์และดูแลควบคุมพวกญวนคริสต์ทำนองเดียวกัน พระสงฆ์ญวนที่ปรากฏชัดเจนในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ มี ๒ ท่าน คือ “พระครูคณานันสมณาจารย์ (ฮึง) และพระครูคณานันสมณาจารย์ (เหยี่ยวกรำ) ซึ่งท่านทั้งสอง เมื่อยังเป็นเด็กได้ติดตามบิดามารดาเข้ามาในกรุงเทพมหานคร ครั้นต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระสงฆ์ สมัยรัชกาลที่ ๒-๓ คณะสงฆ์ญวนได้ขาดความสัมพันธ์กับญวนในเวียดนามไป”^{๑๕} ส่วนรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ เมืองญวนมิได้เป็นศัตรูกัน มีการไปมาหาสู่เพื่อสืบศาสนาในเมืองญวน แต่การเดินทางไม่สะดวกนัก “เพราะเวียดนามตอนนั้นตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส จึงทำให้ไม่สามารถติดต่อเพื่อสืบศาสนากันได้ พระสงฆ์ที่อยู่ในประเทศสยาม กับพระสงฆ์ที่อยู่ในประเทศเวียดนาม ต่างฝ่ายต่างก็ถือคติตามประเทศที่ตนอยู่ พระสงฆ์ญวนในประเทศสยามก็หันมาแก้ไขคติตามพระสงฆ์ไทยหลายอย่าง เช่น ศาสนาสถาน (วัดวาอาราม) สิกขาบทวิกาลโภชน การครองผ้าสี่เหลี่ยมเพียงสีเดียว ไม่ใส่ถุงเท้า ไม่ใส่เกือก เป็นต้น”^{๑๖} มูลเหตุแห่งการได้รับรับยกย่องในราชการนั้นเกิดขึ้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ครั้งยังทรงผนวชดำรงพระยศสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ “ในรัชกาลที่ ๓ พระองค์ทรงสนพระทัยจะศึกษาลัทธิมหายาน ทรงสอบถามจาก องค์ฮึง ซึ่งเป็นผู้มีสมณศักดิ์ที่พระครูคณานันสมณาจารย์เป็นองค์แรกของพระสงฆ์อนัมนิกาย(ญวน) เมื่อรัชกาลที่ ๕”^{๑๗} ด้วยเหตุนี้เองจึงได้ทรงคุ้นเคย ชอบพระราชอัธยาศัยมาแต่ครั้งนั้น “ครั้นเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว องค์ฮึงได้เป็นอธิการวัดญวน ที่ตลาดน้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^{๑๓} คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย, **อนัมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑**, หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๔} คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย, **อนัมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓**, เอกสารประกอบการเรียน **วิชาอนัมศึกษา**, สารการเรียนรู้เพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนกุลสตรีสมภารวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^{๑๕} ไสวตรี ณ ถลาง, “วัดญวน : บทบาทด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๖๐.

^{๑๖} อ้างในคณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย, **อนัมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓**, หน้า ๑๕.

^{๑๗} อภิขัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, **พระพุทธศาสนาหมหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓๔.

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ช่วยปฏิสังขรณ์ (ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงช่วยอีก จึงเป็นเหตุให้พระราชทานนามวัดนั้นว่าวัดอุภัยราชบำรุง) พระยวนได้มีโอกาสเข้าเฝ้าเห็นได้ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา ซ่อนนี้พึงได้จากงานเฉลิมพระชันษา พระยวนยังเข้าไปถวายรูปเขียนและกิมฮวยอังคัตวอยู่ทุกปี จนบัดนี้”^{๑๘} หลังรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลปัจจุบัน “ชาวญวนได้ร่วมกันสร้างวัดต่างๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ วัดกุศลสมาคร (โผเพือกต้อ) วัดชัยภูมิการาม (ตี่ห่งานต้อ) วัดบำเพ็ญจินพรต (เปียนเพือกต้อ) วัดโลกานุเคราะห์ (ต้อเตตต้อ) วัดถาวรรวมหาดใหญ่(คั่นถ่อต้อ) วัดสุนทรประดิษฐ์ (คั่นอังต้อ) วัดอุภัยภาติการาม (ซำปอกง) วัดถ้ำเขาน้อย (ลองเซ็งต้อ) วัดมหายานกาญจนมาศราชวรบำรุง วัดอนัมนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล”^{๑๙} และมีการสร้างวัดเพิ่มอีก ๒ วัด และสำนักสงฆ์อีก ๒ แห่งได้แก่ “วัดศรัทธาี่ยมพานิชวราราม (โผเวเจียวต้อ) และวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง ส่วนสำนักสงฆ์ได้แก่ สำนักสงฆ์เจริญบุญไพศาล และ สำนักสงฆ์ถ้ำกลองทิพย์ (เขาเกลด)”^{๒๐} สรุปภาพรวมจากอดีตจนถึงปัจจุบันประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ มีวัดอนัมนิกายเป็นทางการ รวม ๑๙ แห่ง และสำนักสงฆ์มี ๒ แห่ง โดยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๗ แห่ง ต่างจังหวัด ซึ่งกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ เช่นภาคกลาง จังหวัดสมุทรสาคร ๑ วัด จังหวัดนครปฐม ๑ วัด จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๓ วัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๑ วัด ภาคอีสาน ที่ จังหวัดอุดรธานี จำนวน ๑ วัด ภาคใต้จังหวัดยะลา จำนวน ๑ วัด และจังหวัดสงขลา จำนวน ๑ วัดภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี จำนวน ๑ วัด จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๑ วัด และจังหวัดราชบุรี ๑ วัด

คณะสงฆ์อนัมนิกายเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบของคณะสงฆ์ไทยที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕^{๒๑} โดยได้กำหนดไว้ในมาตรา ๕ ทวิ “กล่าวถึงคณะสงฆ์อื่น หมายความว่าบรรดาบรรพชิตจีนิกายหรืออนัมนิกายและยังมีปรากฏในมาตรา ๔๖ การปกครองคณะสงฆ์อื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงนี้เป็นการยืนยันชัดเจนว่าพระสงฆ์อนัมนิกายสามารถปฏิบัติกิจของคณะสงฆ์ได้ด้วยการความถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นจึงมีการอ้างอิงหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์เถรวาทบางส่วนซึ่งจะมีกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายหลักๆ อยู่ ๕ ด้าน”^{๒๒} ได้แก่ ๑) การบริหารกิจการด้านการปกครอง ในด้านการปกครองของคณะสงฆ์อนัมนิกายในปัจจุบันนี้ยึดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ และกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ นั่นก็คือ กฎกระทรวงฉบับที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๒๐ ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์อื่น โดยการดำเนินการปกครองนั้นจะต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัย ลัทธิ นิกาย กฎหมาย และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งมีการกำหนดให้เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ปกครองสูงสุดในคณะสงฆ์อื่นๆ แต่ละนิกายไปสามารถมีอำนาจในการวางระเบียบและออกคำสั่งทั้งนั้นต้องไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ลัทธิ นิกาย กฎหมาย พระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชและระเบียบแบบแผนของทางราชการ ๒) การบริหาร

^{๑๘} พระบริหารอนัมพรต (ถาวร มินเอ็ง), อุภัยฉลอง, หน้า ๙๔.

^{๑๙} องค์วินัยธรพิสิษฐ์เถียนบัว, **ตำนานพระยวน**, (กรุงเทพมหานคร : วินดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๒๐} องค์สังฆรักษ์ธีระยุทธเถียนคาย, (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์).

^{๒๑} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕, (กรุงเทพมหานคร : รัฐสภา, ๒๕๕๓), (อัดสำเนา).

^{๒๒} พระบริหารอนัมพรต (ถาวร มินเอ็ง), อุภัยฉลอง, หน้า ๑๓๗-๑๔๔.

กิจการด้านการศึกษา ในด้านการศึกษาของพระภิกษุและสามเณรอนัมนิกาย ได้ศึกษาทั้งพระธรรมวินัย และลัทธิพิธีที่บูรพาจารย์สั่งสอนสืบทอดกันมาโดยไม่ได้มีการสอนกันเป็นรูปแบบ คือให้มีการศึกษาค้นคว้ากันเป็นการเฉพาะภายในกลุ่มหรือวัดนั้นๆ

ปัจจุบันคณะสงฆ์อนัมนิกายได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลี จนสามารถสอบได้นักธรรมชั้นตรี โท เอก เป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๕๓๒เป็นต้นมา นอกจากนั้นคณะสงฆ์อนัมนิกายได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ขึ้นโดยเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑- ๖นี้มีอยู่ ๓โรงเรียนทั่วประเทศ และยังมีการสนับสนุนให้ภิกษุสามเณรที่จบจากโรงเรียนเหล่านี้เข้าไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ณ สถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอีกด้วย๓) การบริหารกิจการด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์อนัมนิกาย มีหลายรูปแบบทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพราะวัดในคณะสงฆ์อนัมนิกายทุกวัด จัดให้มีกิจกรรมทางศาสนา เช่นการปฏิบัติธรรมในวัน ๑๙ ค่ำของจีนทุกๆ ปี มีการส่งภิกษุสามเณรไปปฏิบัติศาสนกิจตามคำนิมนต์ของพุทธบริษัท การนำผู้ปฏิบัติธรรมให้ถือศีลกินเจในทั้งกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด รวมถึงมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรอนัมนิกาย ในส่วนของการเผยแผ่ต่างประเทศ เดินทางไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและอบรมหลักธรรมแก่ชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย ประเทศจีน ไต้หวัน และสิงคโปร์ พร้อมทั้งมีการส่งภิกษุไปศึกษาเล่าเรียนเผยแผ่การปฏิบัติของจารีตประเพณีของภิกษุสามเณรอนัมนิกายในประเทศไทยที่ประเทศเวียดนามและเรียนภาษาเวียดนามด้วยและสำคัญที่สุดการเผยแผ่ในปัจจุบันนี้ของพระสงฆ์อนัมนิกายคือการเผยแผ่คลื่นวิทยุกระจายเสียง โดยมีรายการ เสียงธรรมจากมหายาน เป็นแกนหลักในการเผยแผ่ธรรม๔) การบริหารกิจการด้านการสังคมสงเคราะห์ ในด้านการสังคมสงเคราะห์คณะสงฆ์อนัมนิกายแต่ละวันจะรวบรวมจตุปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภค ได้แก่เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ ข้าวสารและอาหารแห้ง จำนวนมากเพื่อมาจากทานให้แก่ผู้ยากจนในเทศกาลที่กระจัดเป็นประจำทุกปี รวมถึงการให้เปิดโอกาสให้เยาวชนที่ยากจนไม่มีทุนการศึกษาเล่าเรียนได้เข้ามาบวชเรียนในพุทธศาสนาได้๕) การบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการ ในด้านการสาธารณูปการนี้คณะสงฆ์อนัมนิกายได้มีการขยายการสร้างวัดไปในต่างจังหวัดของแต่ละภูมิภาคไว้อย่างมากมาย ทั้งมีการบูรณปฏิสังขรณ์ การสร้างองค์พระที่พุทธศาสนิกชนนิยามมหายานเคารพนับถือ สร้างอาคารเรียน ซ่อมแซมกุฏิ สร้างสาธารณประโยชน์ต่างๆ มีการตั้งกองทุนเพื่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติอื่นๆ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายทั้งห้าด้านนี้ ล้วนแต่เป็นประโยชน์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน รวมถึงเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยญวน และจีนทั้งในและต่างประเทศอีกด้วยเมื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายได้ดำเนินการมาตั้งแต่มีกฎกระทรวงรองรับการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจนและถูกต้องแล้วนั้น ย่อมต้องมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการไว้อย่างมากมาย เป็นต้นว่า การถือตามความเชื่อของลัทธิินิกายที่เป็นของชาวญวนเริ่มจิตจางลงอย่างมากเนื่องจากคนที่มีเชื้อชาติเป็นชาวญวนในประเทศไทยปัจจุบันนี้เริ่มมีน้อยมาก รวมถึงลูกหลานของชาวญวนที่เกิดในประเทศไทยก็ถือตามคติไทยมากกว่าคติของชาวญวน ปัจจุบันนี้คนเชื้อชาติญวนไม่นิยมบรรพชาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์อนัมนิกายแล้ว จึงทำให้พระสงฆ์ญวนแท้ๆ เริ่มลดลงมากทำให้การสืบทอดต่ออายุพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานตามคติของชาวญวนยากลำบากมากขึ้น ทั้งในเรื่องของพิธีกรรม ภาษาญวน หากไม่มีการแก้ไขจะทำให้อนาคตอันใกล้มี

ความยากลำบากในการเผยแพร่ธรรมมากขึ้นอัตลักษณ์ของความเป็นพระสงฆ์อัมมิกาย ในปัจจุบันนี้มีความใกล้เคียงกับพระสงฆ์จีนิกายเป็นอย่างมาก ทั้งนี้วัดญวนส่วนใหญ่คนที่เข้ามาทำบุญมักจะเป็นชาวจีนและชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ปัญหาการเผยแพร่ธรรมที่เป็นไปตามคตินิยมของพระสงฆ์อัมมิกายนั้นเริ่มมีอุปสรรคเป็นอย่างมากและลำบากมากขึ้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัจจุบันนี้คนที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในคณะสงฆ์อัมมิกายนั้นส่วนใหญ่เป็นคนไทย และต้องมาฝึกเรียนภาษาญวนเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม และเผยแพร่ธรรม จึงทำให้ต้องใช้เวลานานรวมถึงมีโอกาสที่ผิดพลาดและเพี้ยนจากภาษาดั้งเดิมมีสูงขึ้น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของญวน เริ่มจืดจางหายไปสืบเนื่องจากปัจจุบันนี้คนเชื้อชาติญวนจริงๆ นั้นมีน้อยมากที่จะให้การสนับสนุน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน ทำให้พิธีกรรมหลายอย่างของพระสงฆ์ญวนสอดคล้องกับพระสงฆ์จีนิกายด้วย รวมถึงการขาดบุคลากรงบประมาณและประชาชนที่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอย่างแท้จริง การวางแผนงานขาดและการทำงานขาดความต่อเนื่องเป็นผลให้กิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการทำงานกิจการคณะสงฆ์อยู่จำพรรษาในวัดต่างจังหวัด ทำให้การประสานงานมีความยากลำบากมากขึ้น และยังมีการขาดเครื่องมือหรือกลไกที่จะสนองงานอื่นให้ได้ผล รวมถึงในบางกิจการยังขาดความร่วมมือร่วมคิดอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “การบริหารจัดการที่มีแบบแผน การวางแผนอย่างรอบคอบรัดกุมที่สุด เมื่อวางแผนการไว้ดีแล้ว วิธีการก็ต้องให้รับการรับรองและมีเจ้าภาพที่ชัดเจนดำเนินการตามแผนการที่กำหนดไว้นั้นๆ ด้วย มิฉะนั้นแผนการที่วางไว้ก็ไร้ความหมาย และการดำเนินงานนั้นย่อมปราศจากผลสำเร็จโดยสิ้นเชิง”^{๒๓}

คณะสงฆ์นิคมมหายาน ฝ่ายอัมมิกายในประเทศไทย ได้บริหารกิจการของคณะผ่านกาลเวลามายาวนาน ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชนในความคิดของชาวพุทธไทย มองว่าพระสงฆ์อัมมิกาย คือ หลวงจีนองค์หนึ่งเท่านั้น ความไม่ใช่ เพราะพระสงฆ์อัมมิกายนั้น มีที่มาจากประเทศเวียดนาม หรือ คนไทยเรียกว่า “ญวน” การบริหารองค์กรเป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่บทบาททางสังคมสูงทั้งในกลุ่มสังคมพุทธเถรวาท จีนิกาย และอัมมิกายเอง การบริหารนั้นต้องอาศัยศาสตร์หลากหลายแขนง โดยเฉพาะพุทธศาสตร์ เมื่อย้อนไปในยุคแรกๆ สมัยพุทธกาล “ก่อนที่จะประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์จึงต้องทรงคิดวางแผนก่อน โดยการวิเคราะห์ถึงสภาพของสังคม ทรงกำหนดเป้าหมายและวิธีดำเนินการ แล้วทรงปฏิบัติตามจนกว่าจะบรรลุถึงสัมฤทธิ์ผลคือการประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาได้สำเร็จ การที่ต้องทรงคิดวางแผนก่อนก็เพราะว่าโครงสร้างของสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นสังคมที่ถูกผูกมัดอยู่กับระบบวรรณะสี่ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร โดยมีพวกพราหมณ์เป็นผู้กำหนด”^{๒๔} เพราะอาศัยที่ “พระพุทธเจ้าจะเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยปาฏิหาริย์ ๓ คือ (๑) อิทธิปาฏิหาริย์การแสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ (๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ การท่ายใจ รอบรู้กระบวนการของจิตจนสามารถกำหนดอาการที่หมายเล็กน้อยแล้วบอกสภาพของจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้องเป็นอัศจรรย์ (๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ สอนให้เห็นจริง นำไป

^{๒๓} จานงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^{๒๔} ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

ปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัครจริย”^{๒๕} ซึ่งใน ๓ อย่างนี้ “พระพุทธเจ้าทรงรังเกียจอิทธิปาฏิหาริย์ และสรรเสริญอนุศาสนีปาฏิหาริย์ ว่าเป็นเยี่ยม”^{๒๖} การบริหารกิจการด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์อนัมนิกายอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกและหลักการบริหารทางสังคม มีการใช้อิทธิปาฏิหาริย์ บ้างในบางโอกาส เพื่อความเหมาะสมและให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของยุคสมัย ตามหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยยึดหลักการพุทธวิธีอันชาญฉลาดที่ทรงสามารถตั้งพุทธศาสนจักรขึ้นท่ามกลางศาสนาเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้น ซึ่งล้วนต่อต้านและเป็นปฏิปักษ์ต่อคำสอนของพระองค์ “เสมือนดอกบัวโผล่ขึ้นท่ามกลางหนองและโคลนตม แต่ก็ทรงสามารถหมุนธรรมจักรอันประเสริฐสู่ดวงใจของมนุษยนิกร ให้ได้รสพระธรรมเป็นที่ยอมรับกันทั่วหน้าว่า คำสอนของพระองค์เป็นสิ่งอันวิเศษให้จริง ตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งบัดนี้”^{๒๗} การปกครองคณะสงฆ์อนัมนิกายเป็นไปตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๒๐ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๓๖ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์อื่น (คือคณะสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกาย) อยู่ในปกครองบังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นองค์กรที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อกำกับดูแลพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ และขึ้นตรงต่อสำนักงานกฤษฎีกา รับสนองงานคณะสงฆ์ เพื่อความคล่องตัวและการบริหารงานด้านต่างๆ มีคณะผู้บริหาร ประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย รองเจ้าคณะใหญ่ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายขวา ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายซ้าย ปลัดขวา ปลัดซ้าย รองปลัดขวา รองปลัดซ้าย ผู้ช่วยปลัดขวา ผู้ช่วยปลัดซ้าย เลขาธิการเจ้าคณะใหญ่ เจ้าอาวาสและผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาส อนัมนิกาย ทำหน้าที่เป็นคณะบริหารงานด้านต่างๆ

ด้วยเหตุผลเหล่านี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายตั้งแต่อดีตเป็นมา แต่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างดี ด้านนโยบายและวิธีการ รวมถึงการได้รับความศรัทธาจากประชาชนในพื้นที่ที่วัดอนัมนิกายตั้งอยู่ เช่นการมาร่วมกิจกรรมทางศาสนาตามเทศกาลตลอดทั้งปี ซึ่งช่วงต้นปีจะมีเทศกาลบูชาดาวนพเคราะห์ กลางปีมีเทศกาลไทยทานทั้งกระจาด และสิ้นปีมีเทศกาลกินเจ ทั้ง ๓ เทศกาลนี้ได้รับความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก จากเงื่อนไขอันเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยนี้จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นควรศึกษาว่า เรื่องนี้ โดยเกี่ยวโยงถึงบทบาทของคณะสงฆ์อนัมนิกายในด้านการบริหารกิจการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายรูปแบบการบริหารกิจการ การสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกาย การทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายมีประสิทธิภาพสูงสุด อย่างยั่งยืนในภาพรวม โดยมีวัตถุประสงค์ประกอบด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย

^{๒๕}ที.ส. (ไทย) ๘/๓๓๘/๒๗๓.

^{๒๖}พระราชวรานี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๑๓.

^{๒๗}วศิน อินทสระ, *พุทธวิธีในการสอน*, (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบริหารปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทย

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเชิงระบบเกี่ยวกับการบริหารจัดการในพุทธศาสนา (Systems Approach in Buddhism) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และแนวคิดการบริหารจัดการของนักวิชาการทั่วไป เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า หรือ ตัวป้อน (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) มีการสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อม (Context) และข้อมูลจะย้อนกลับ (Feedback) เพราะการบริหารองค์คณะสงฆ์ มหาวินัยฝ่ายอนัมนิกายเป็นองค์กรแบบระบบเปิด ประกอบด้วยระบบย่อยที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จากภายนอกเป็นเงื่อนไขที่ระบบจะต้องยอมรับกับสภาพแวดล้อมจากภายนอกเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย ๑) บุคลากร (Man) ๒) เงินสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน คืองบประมาณ ๓) วัสดุอุปกรณ์ ๔) ระบบการบริหารจัดการ และการบริหารจัดการเป็นตัวป้อนที่สำคัญยิ่ง เพราะต้องผ่านระบบและกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย ๑) กระบวนการบริหาร ๒) การจัดการ ๓) การติดตามผลหรือการประเมิน เพื่อหาผลลัพธ์ (Output) ภายใต้ภารกิจหลัก ๖ ด้าน ประกอบด้วย ๑) งานด้านการปกครอง ๒) งานด้านศาสนศึกษา ๓) งานด้านศึกษาสงเคราะห์ ๔) งานด้านการเผยแผ่ ๕) งานด้านการสาธารณูปการ ๖) การบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ หากมีข้อบกพร่องเกิดขึ้นก็นำมาแก้ไขปรับปรุง (Feedback) โดยผ่านกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง (Context) กับสภาพสังคมปัจจุบันโดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ระบบการบริหารคณะสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทย และระบบการบริหารคณะสงฆ์ไทยในภาพรวม ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ ซึ่งจะศึกษาได้จากแหล่งข้อมูล ปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทยและบาลี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลัก

๑.๓.๒ เอกสารทุติยภูมิ เช่น เอกสารประเภทตำรา เอกสารประวัติศาสตร์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และบทความจากอินเทอร์เน็ต

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่ พื้นที่วิจัยซึ่งใช้เป็นสถานที่วิจัย คือ วัดของพระสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม และจังหวัดกาญจนบุรี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านบุคคล จะใช้บุคคลที่เป็นผู้บริหารคณะสงฆ์ในพระอาราม ระดับผู้บริหาร โดย การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทย เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทย เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ รูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ในพระอารามในประเทศไทย ที่มีประสิทธิภาพ จะมีกระบวนการและวิธีการอย่างไร

๑.๕กรอบแนวคิดในการวิจัย

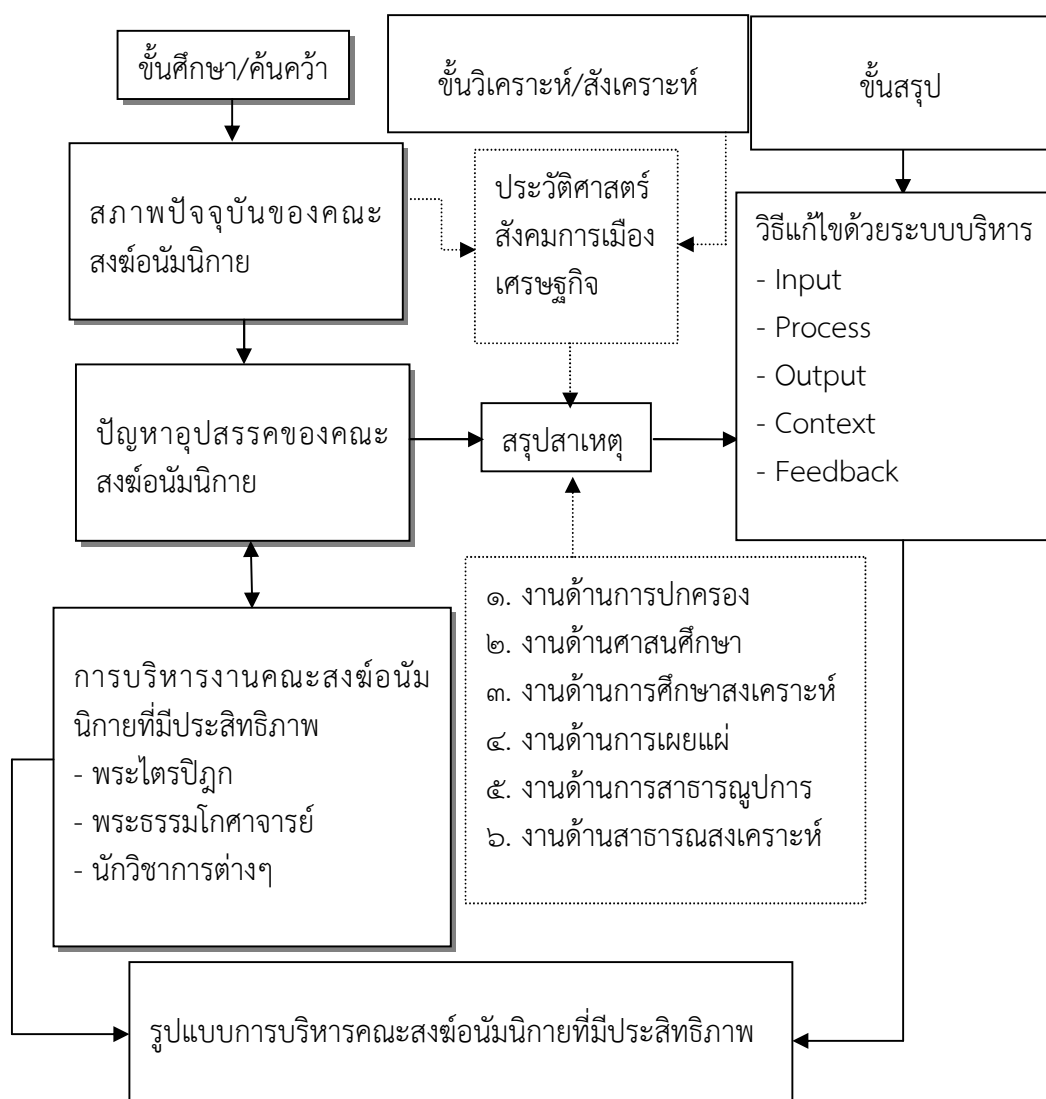
การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method Research)ได้วางกรอบแนวคิดในการวิจัย ไว้ดังนี้

๑.๕.๑ประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนายาน การบริหาร งานเผยแผ่ สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรค มีผลต่อระบบการบริหารคณะสงฆ์มหานิกายฝ่ายอนัมนิกาย

๑.๕.๒ระบบการบริหารงานคณะสงฆ์มหานิกายฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทย ประกอบด้วยตัวแปรดังนี้

๑.๕.๓ ประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนายาน การบริหาร งานเผยแผ่ สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรค มีผลต่อระบบการบริหารคณะสงฆ์มหานิกายฝ่ายอนัมนิกาย

๑.๕.๔ระบบการบริหารงานคณะสงฆ์มหานิกายฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทย ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

๑.๖คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันปฏิบัติงานตลอดถึงการนำความรู้ความสามารถในการใช้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆเพื่อการพัฒนา ระบบ

การบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์อนัมนิกาย ให้เจริญงอกงามภายใต้ระบบที่ได้รับการศึกษาและยอมรับในระดับสากล

คณะสงฆ์อนัมนิกาย หมายถึง คณะสงฆ์มหายานฝ่าย อนัมนิกาย ซึ่งเป็นบรรดาพระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ตามระเบียบวินัยของคณะสงฆ์มหายานฝ่ายอนัมนิกายและได้ปฏิบัติศาสนกิจที่ถือตามคติแบบอนัมนิกายหรือชาวเวียตนามในประเทศไทย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกาย หมายถึง ลักษณะการบริหารและการจัดการงานที่คณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย จะต้องปฏิบัติอันถือเป็นหน้าที่ทางปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วย การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของพระภิกษุในด้านการปกครองด้านการศาสนา ศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกาย หมายถึง ลักษณะการบริหารงานของคณะสงฆ์อนัมนิกายใน ๖ ด้าน ประกอบด้วย (๑) งานด้านการปกครอง (๒) งานด้านศาสนศึกษา (๓) งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) งานด้านการเผยแผ่ (๕) งานด้านการสาธารณูปการ (๖) งานด้านสาธารณสงเคราะห์

ชาวไทยเชื้อสายญวน หมายถึง คนไทยที่มีเชื้อสายชาวเวียตนาม หรือชาวญวนที่อยู่อาศัยในชุมชนชาวไทย เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาแบบอนัมนิกาย โดยเป็นกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานคละเคล้ากับพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท(คณะสงฆ์ไทย) ทั้งนี้ พุทธศาสนิกชนชาวญวนนั้นมีการแสดงตนน้อยลงมาก ทำให้ปัจจุบันผู้ที่เข้าไปทำบุญในวัดอนัมนิกายส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน ชาวไทย ดังนั้นจึงหมายรวมเรียกว่า พุทธศาสนิกชนที่ถือคติตามแบบอนัมนิกาย

๑.๗ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ และเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในอดีตรและปัจจุบัน จากคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารประเภทตำรา รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ ทำให้ทราบว่า หลักธรรมและกระบวนการบริหารจัดการที่ผ่านมาทั้งสมัยหลังพุทธกาลที่กำเนิดพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานไม่นาน และพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ ของโลกพบว่ามีหลายประการที่มีความคล้ายคลึงกับพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยทั้งสองฝ่ายยึดมั่นในหลักการคำสอนของพระพุทธเจ้า มีความผสมผสานของหลักธรรมคำสอน จะแตกต่างกันเฉพาะในประเด็นเรื่องปลีกย่อยเท่านั้นสำหรับในประเทศไทย จึงเรียบเรียงในภาพรวมได้ดังนี้

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์ ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนา มหายาน” สรุปได้ว่า “การที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาได้จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ นั่นก็ด้วยอาศัยการศึกษาค้นคว้าพระธรรมวินัย การประพฤติปฏิบัติ และการรู้แจ้งเห็นจริงในหลักธรรมดังกล่าวของปวงพุทธบริษัทเป็นสำคัญ แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะแตกแยกเป็นนิกายต่างๆ ก็สักแต่ว่าต่างกันในเรื่องความคิดเห็นเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับวิธีการที่จะให้เข้าถึงพุทธภาวะ หรือวิมุตติความหลุดพ้น แต่ทุกนิกายต่างก็มุ่งสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน คือความสว่าง สงบและสันติสุขชั่ววันรันดร์”^{๒๘}

^{๒๘} อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนา มหายาน, หน้า ช.

เสถียร โพธิ์นันทะได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง“ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา”สรุปได้ว่า “ความคิดเห็นของคนแต่ละคนที่มีต่อคัมภีร์ที่ตนได้ร่ำเรียนมานั้น แตกออกเป็นมติ ต่างคนต่างเข้าใจอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งเข้าใจไปอีกอย่างหนึ่งไม่ตรงกัน และต่างฝ่ายก็ยึดถือมติดของตนว่าถูกต้อง ของผู้อื่นผิด เพราะปุณฺณเรณุนั้นมักจะเข้าข้างตนเองเสมอ โดยมีใครจะคำนึงถึงเหตุผลอะไรนัก และเมื่อตนถือมติใด ก็อดไม่ได้ที่จะมีการวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบกับมติของฝ่ายอื่น จึงได้มีการโต้ว่าทะเลาะหว่างกันและกันว่าใครดีกว่ากัน สุดท้ายก็แตกแยกความสามัคคี ทำให้ร่างกายก็เป็นเงาตามมาทันที”^{๒๙}

นวม สงวนทรัพย์ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง “ประวัติพระพุทธศาสนา มหายาน”สรุปได้ว่า “พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้นถือคติว่า พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ธรรมดา ส่วนพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานถือคติว่า พระพุทธเจ้าเป็นตรีกาย ได้แก่ นิรมานกาย สัมโภคกาย และธรรมกาย”^{๓๐}

ธีรยุทธ สุนทราได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง“พุทธศาสนามหายานในประเทศไทย จีนิกายและอนัมมิกาย”สรุปได้ว่า “พุทธศาสนามหายานนั้นมีอุดมการณ์แตกต่างไปจากฝ่ายเถรวาท คือ ถือปฏิบัติในหลักทฤษฎีโพธิสัตว์มรรค คือทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป็นพระโพธิสัตว์ โดยกำหนดมาตรฐานจากสมัยเจ้าชายสิทธัตถะกุมาร เริ่มทรงผนวชเป็นพระศากยโพธิสัตว์ คือตั้งแต่สมัยที่สมเด็จพระศากยมุนีเจ้ายังไม่ทรงตรัสรู้ขึ้นมา” พุทธศาสนิกชนนั้นมีหลักปฏิบัติที่เรียกว่า โพธิสัตว์จริยา เพื่อให้บรรลุอุดมการณ์คือ โพธิสัตว์มรรคของตน หลักธรรมแห่งโพธิสัตว์จริยา ได้แก่ มหาปณิธาน ๔ พรหมวิหาร ๔ (อนัมมิกาย เรียกว่า อัปปมัญญา๔) บำเพ็ญชัษขรมิตะ คือบารมี ๖และบุคคลที่เป็นพระโพธิสัตว์ จะต้องมีความสมบูรณ์ ๓ประการคือ มหาปรัชญา(มีปัญญายังยิ่งใหญ่มาก) มหากรุณา (มีความกรุณาต่อสรรพสัตว์) และมหาอุบาย (วิธีการอันชาญฉลาดรู้หลักในการสอนผู้อื่นให้บรรลุสัจธรรม)^{๓๑}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทย”สรุปได้ว่า “มหาเถรสมาคมในปัจจุบันนี้มีอำนาจเกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ไว้ ๖ ประเภท คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งการบริหารนั้นมีลักษณะที่ว่าการการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบทั้ง ๖ ประเภทและมอบหมายให้กรรมการรูปหนึ่งรูปใดทำหน้าที่เป็นรัฐมนตรีเพื่อกำกับดูแลและบริหารงานกิจการคณะสงฆ์”^{๓๒}

พระมหาไพฑูรย์วรรณบุตรได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง“การบริหารคณะสงฆ์ไทย”สรุปได้ว่า “การบริหารคือ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ร่วมกัน หรือหมายถึงกระบวนการทางสังคม ซึ่งสามารถมองได้ในเรื่องของโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสาย

^{๒๙}เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๑๓), หน้า ๑.

^{๓๐}นวม สงวนทรัพย์, ประวัติพระพุทธศาสนามหายาน, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๕๗.

^{๓๑}ธีรยุทธ สุนทรา, พุทธศาสนามหายานในประเทศไทย จีนิกายและอนัมมิกาย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๓-๒๒๔.

^{๓๒}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖.

บังคับบัญชา ในหน้าที่เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่เด่นชัด มีความรับผิดชอบและเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย หรือทางปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์หรือมีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือการร่วมทำปฏิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน”^{๓๓}

พระมหาเสริม ชยมงคลได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง“การบริหารวัด” สรุปได้ว่า “การบริหารวัด คือการปกครองดูแลรักษาพระภิกษุสามเณรและฆราวาสที่อยู่ในวัด รวมถึงการดำเนินกิจกรรมและการจัดการทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัดซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับการบริหารทั่วไป ยังรวมถึง การบริหารตน หรือกายบริหาร คือ การดูแลรักษาและการอบรมตนตามพระธรรมวินัย ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา หรือเรียกรวมว่า ไตรสิกขา เพื่อ สร้างพระในใจตน และเพื่อช่วย สร้างพระในใจคน (อื่น) แก่พระสงฆ์สามเณร และคนในวัดด้วย”^{๓๔}

พระมหาวรชัย กลิ่งโพธิ์ได้ให้รายละเอียดไว้ในงานวิจัยเรื่อง“การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔” สรุปได้ว่า “อำนาจหน้าที่ในการบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔มาตรา ๓๓ให้จัดระเบียบบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การต่างๆ คือ ๑) องค์การปกครอง ๒) องค์การศึกษา ๓) องค์การเผยแผ่ และ ๔) องค์การสาธารณูปการ”^{๓๕}

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย : ประวัติความเป็นมา สภาพปัญหา กระบวนการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีผลการวิจัย ที่ได้รับการเผยแพร่ ดังนี้

พระธนตลนาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์)ได้ศึกษาเรื่อง“การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”ผลการศึกษาพบว่า “พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมากส่วนด้านการศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลางส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์นั้นปัจจัยด้านอายุตำแหน่งพระสังฆาธิการจำนวนพระภิกษุผู้มีการศึกษาทางสามัญวุฒิการศึกษาทางธรรมวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมและ

^{๓๓} พระมหาไพฑูรย์วรรณบุตร, การบริหารคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

^{๓๔} พระมหาเสริม ชยมงคล, การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช ที พี เพรส จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๙.

^{๓๕} พระมหาวรชัย กลิ่งโพธิ์, “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔”,วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๒.

ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกันมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน”^{๓๖}

พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า “การพัฒนาวัดของพระสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนี้ มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ประชาชน ประชาชนได้ตระหนักและเห็นบทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและได้ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ทำนุบำรุงกิจการงานด้านต่างๆ ของวัดประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตลอดไป”^{๓๗}

พระมหาบุญมีวรรณวิเศษ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัวญาณสมปนฺโน)” ผลการศึกษาพบว่า “พระธรรมวิสุทธิมงคล ท่านเป็นผู้มีการพัฒนาอยู่ ๒ ด้านคือด้านจิตใจได้แก่การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรมคุณธรรมความดีงามตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุได้แก่การพัฒนาการศึกษาสาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่นๆตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ”

พระมหาสมเดชวงศ์ธรรม ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์อีสาน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุตนิกายและวัดมหานิกายจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินงานปกครองคณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด (ธรรมยุตนิกาย) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาสังคมอดีตความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัดมีความใกล้ชิดกันมากแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันโดยยึดคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปัจจุบันยึดถือประเพณีและพิธีกรรมแบบโบราณชุมชนให้ความสำคัญกับวัดและพระสงฆ์ให้คำปรึกษาและการดำรงอยู่ในสังคมวิถีพุทธภายใต้การยึดถือแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงและอนาคตต้องมีการพัฒนาทางด้านการศึกษาจึงจะอยู่ได้อย่างมีความสุขและปลอดภัยเพราะสังคมสมัยใหม่ขาดสำนึกแห่งความเป็นคนวิถีพุทธจึงก่อให้เกิดการล้มเหลวทางความคิด (มหานิกาย) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาสังคมอดีตพระสงฆ์จะเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์ปัจจุบันการศึกษาดีขึ้นกว่าในอดีตจึงทำให้เกิดความรู้ความสามารถมีภูมิปัญญาที่ดีก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบซึ่งยึดแนวทางการใช้จ่ายอย่างประหยัดพัฒนาโดยการต่อยอดความเป็นภูมิปัญญาอีสานเกิดการเรียนรู้ ที่ยั่งยืนภายใต้สังคมเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการศึกษาทุกระดับของสังคมจะทำให้การใช้ชีวิตภายใต้หลักธรรมแห่งภูมิปัญญาชาวบ้านพบเจอแต่ความสุขในวันเวลาแห่งอนาคต”^{๓๘}

^{๓๖} พระชนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๒.

^{๓๗} พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๓๘} พระมหาสมเดช วงศ์ธรรม, “การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์อีสาน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุตนิกายและวัดมหานิกายจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวัฒนธรรมศาสตร์**, (คณะวัฒนธรรมศาสตร์: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

พระสมณิก อนันตวรังศ์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทการบริหารด้านต่างๆ ในสถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอนาคตรศนของพระผู้นำทางด้านวิชาการ” ผลการศึกษาพบว่า “พระสงฆ์นักบริหารและพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ จำนวน ๑๖รูป มีบทบาทการบริหารด้านต่าง ๆ ที่กล่าวถึง คือ การบริหารด้านการเผยแผ่ การบริหารด้านการสงเคราะห์ การบริหารด้านการปกครอง การบริหารด้านการก่อสร้าง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย”^{๓๙}

พระมหาธีรเพชร มาตพงษ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในทศวรรษหน้า” ผลการศึกษาพบว่า “ด้านการศึกษาพระภิกษุสามเณรต้องมีความคุณสมบัตินและวุฒิการศึกษาตรงตามที กพ. กำหนดในการเข้าศึกษาต่อทุกระดับในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการเปิดสาขาวิชาและหลักสูตรเพิ่มเติม มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และมีการพัฒนาบุคลากรด้านความรู้และทักษะการสอน ส่วนด้านการวิจัย ควรมีการกำหนดทิศทางในการวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาสังคม มีการให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ตำราที่ผลิตควรมีลักษณะเด่นตามเนื้อหาทางพุทธปรัชญาที่ตรงตามพระไตรปิฎก ส่วนด้านการบริหารวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคม ควรมีการจัดพิมพ์วารสารวิชาการที่เน้นหลักจริยธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต การเรียนการสอนพระอภิธรรมควรปรับปรุงหลักสูตรวิธีการเรียนการสอนให้ง่ายต่อความเข้าใจและสอดคล้องกับสภาพสังคม การจัดบรรยายธรรมวันพระและวันอาทิตย์เนื้อหาที่บรรยายให้เน้นความรู้ด้านพุทธศาสนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาสังคม และควรเน้นภาษาอังกฤษในการจัดอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต้องอบรมให้ความรู้ด้านการเก็บรักษาและการซ่อมแซมศาสนวัตถุแก่พระสงฆ์ฆาการ การจัดตั้งหอพุทธศิลป์ให้กำหนดวัตถุประสงค์หลักเพื่ออนุรักษ์จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและบุคคลสำคัญ”^{๔๐}

พระมหาสมบุญ พันธุ์สุข ได้ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔” ผลการศึกษาพบว่า “การบริหารจัดการของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๔อยู่ในระดับมาก ทั้งภาพรวมและรายด้าน ทั้งด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่ช่วยกันขับเคลื่อนนโยบายในการบริหารจัดการทั้งเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญด้วย ส่วนการบริหารจัดการของวัดทั่วไป ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีข้อจำกัดทางนโยบายที่ไม่ชัดเจน สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย และทุนทรัพย์ด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดที่กำลังพัฒนา ส่วนการเปรียบเทียบวัดพัฒนาตัวอย่างกับวัดทั่วไป พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๖ ด้าน โดยเฉพาะด้านการปกครองจะเห็นชัดเจนที่สุดว่าวัดที่พัฒนาตัวอย่างมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย จำแนกสายการ

^{๓๙} พระสมณิก อนันตวรังศ์, สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในอนาคตรศนของพระผู้นำทางด้านวิชาการ, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐, หน้า ๑.

^{๔๐} พระมหาธีรเพชร มาตพงษ์, “รูปแบบการบริหารตามภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในทศวรรษหน้า”, **วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

ปกครองและการพัฒนาให้กับพระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัดมากกว่าวัดทั่วไป”^{๔๑}

พระสมชาย สุภาจาโร (เกิดผลวัฒนา) ได้ศึกษาเรื่อง “กุศโลบายในพระพุทธศาสนา มหายาน : กรณีศึกษาสัทธรรมปุณฑริกสูตร” ผลการศึกษาพบว่า “กุศโลบายในพระพุทธศาสนา มหายาน นั้น เป็นวิธีหรือวิธีดำเนินงานอันหลากหลายในทางพระศาสนา ที่ปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของปัญหา และอุปนิสัยของหมู่สัตว์ มีเป้าหมายเพื่อให้สรรพสัตว์พัฒนาคุณงามความดี และบรรลุถึงสิ่งที่ตั้งามสูงสุดสำหรับชีวิต หรือพูดอีกแบบหนึ่งได้ว่า เป็นวิธีการสอนธรรมแบบพลิกแพลง หรือปรับคำสอนให้เหมาะกับระดับของผู้ฟัง โดยคำนึงถึงความสามารถ ระดับปัญญา และศักยภาพของผู้รับคำสอน ให้สามารถเข้าใจและได้รับประโยชน์สูงสุด คือ การมุ่งไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า กุศโลบายเป็นคุณสมบัติสำคัญ ที่ทำให้สรรพสัตว์กลายเป็นพระโพธิสัตว์ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือของพระโพธิสัตว์ ในการพัฒนาศักยภาพของตนให้ก้าวไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าและช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง นอกจากนี้มหายานยังนำมาเป็นเครื่องมือในการสมานเชื่อมโยงคำสอนที่แตกต่างกันให้มารวมอยู่ในจุดหมายเดียวคือโพธิญาณ ซึ่งเป็นการพยายามลดความขัดแย้งทางคำสอน และใช้ในการเชิดชูคำสอนนิกายของตน ให้โดดเด่นกว่านิกายอื่นๆ อีกด้วยคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร แสดงให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการใช้กุศโลบายของมหายานได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีอยู่ ๓ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบทั่วไป ได้แก่ นิทานเปรียบเทียบการอุปมาอุปไมย การยกอุทาหรณ์ การแสดงเหตุผล ๒) รูปแบบที่ใช้อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ๓) รูปแบบที่เป็นความลึกลับมหัศจรรย์ อันเป็นวิสัยเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น เช่น เรื่องเอกยานนิพพาน ๒ ชนิด และการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า กุศโลบายรูปแบบนี้ถือเป็นลักษณะพิเศษของมหายานส่วนความหมั่นหม่อมต่อการทำผิดจริยธรรมในแง่ของการพูดเท็จของการใช้กุศโลบายทั้ง ๒ กรณี คือ เรื่องเอกยาน นิพพาน ๒ ชนิด และการปรินิพพานของพระพุทธเจ้านั้น ปรากฏว่าไม่เป็นการล่วงละเมิดต่อจริยธรรมตามเกณฑ์ตัดสินของเถรวาท เพราะเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสทั้งหลาย เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าสรรพสัตว์ และมีลักษณะคล้ายกับประโยชน์นิยมในแง่ของการมุ่งผล คือ ประโยชน์สุขของมหาชนเป็นหลัก”^{๔๒}

พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข) ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า “จากการศึกษาพบว่าประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการศึกษาพบว่า “โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณร และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่าสถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม และการศึกษาสามัญ เพศ สถานภาพอาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่

^{๔๑}พระมหาสมบุญ พันธสุข, “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๔”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^{๔๒}พระสมชาย สุภาจาโร (เกิดผลวัฒนา), “กุศโลบายในพระพุทธศาสนา มหายาน : กรณีศึกษาสัทธรรมปุณฑริกสูตร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐, (บทคัดย่อ).

ของพระภิกษุสามเณร ประชาชนแตกต่างกัน มีความคิดเห็น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ การศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่างๆหลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ขาดการทรวัตรสวดมนต์เป็นประจำ การทำงานที่ไม่ชัดเจนและเด็ดขาด การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน การทำงานที่เฉื่อยชา มักทำงานแบบการย่ำอยู่กับที่ไม่มีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การขัดแย้งกันระหว่างบ้านกับวัด การไม่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันของผู้น้อยที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ ปัญหาเรื่องของยาเสพติดให้โทษและอบายมุขอื่นๆ เป็นปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ ที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน”^{๔๓}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาเรื่อง”บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม วิฑิตสีโล)” ผลการศึกษาพบว่า “พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึกนาเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนาบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นของชุมชน โดยการมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนได้ดำเนินการฝ่ายกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน”^{๔๔}

อรรถธรรม ตีระตอม ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์มหานิกายในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกายในภาคกลางของประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า “พระสงฆ์มหานิกายส่วนใหญ่ไม่แน่ใจว่าตนควรมีบทบาทในการพัฒนาสังคมหรือไม่ และพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวญวน แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวจีน และไม่แน่ใจว่าจะได้รับการยอมรับจากชาวไทยหรือไม่ ส่วนความยึดมั่นนั้นพระสงฆ์มหานิกายมีความยึดมั่นมากแต่ไม่แน่ใจว่าจะบวชตลอดชีวิตหรือไม่ รวมถึงไม่มั่นใจในอุดมคติการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ด้วย ด้านกิจกรรมการพัฒนาสังคมนั้นพระสงฆ์มหานิกายมีกิจกรรมน้อยทั้งในด้านการพัฒนาจริยธรรม การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาสวัสดิการสังคม และการพัฒนาอาชีพ และส่วนใหญ่จะเน้นกิจกรรมด้านการพัฒนาการศึกษามากที่สุด พร้อมกับมีพิธีกรรมที่นิยมมากที่สุดคือการประกอบพิธีงูเต็ก ส่วนกิจกรรมในการพัฒนาสังคมมีความสัมพันธ์กับความคําหมายบทบาทและความรู้สึกได้รับการยอมรับจากชาวไทย ความหมาย

^{๔๓}พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔), (บทคัดย่อ).

^{๔๔}พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม วิฑิตสีโล)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), (บทคัดย่อ).

บทบาทมีความสัมพันธ์กับอายุและความยึดมั่นในความเชื่อพระสงฆ์มหานิกาย ความรู้สึกได้รับการยอมรับจากชาวไทยจะมีความสัมพันธ์กับประเทศที่เกิดและความคาดหวังในบทบาทด้วย”^{๔๕}

โสวัตร ธิ กลาง ได้ศึกษาเรื่อง “วัดญวน : บทบาทด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า “วัดญวนที่เกิดขึ้นในฐานะองค์กรทางศาสนาของชนกลุ่มน้อยเชื้อชาติญวนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น ปัจจุบันมิได้มีบทบาทในการรวบรวมสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ญวนที่มีอยู่ในประเทศไทยในรูปแบบของการสร้างความสัมพันธ์อันแนบแน่น และนำไปสู่การแยกตัวเป็นอิสระจากอำนาจรัฐของไทยแต่อย่างใด ในทางตรงข้าม วัดญวนได้รับการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาที่มีปรากฏอยู่ในสังคมไทย และได้รับอำนาจในการจัดการปกครองดูแลคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นแห่งสมณศักดิ์อย่างเต็มที่ โดยอยู่ภายใต้การระบียบแห่งมหาเถรสมาคมของไทย เหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทำให้วัดญวนปฏิเสธบทบาทในการรองรับความสัมพันธ์ทางด้านชาติพันธุ์ญวน การปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงสถานภาพและทำหน้าที่ทางสังคมของวัดญวนในฐานะสมาชิกที่เป็นองค์กรทางศาสนาของสังคม การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดญวนเป็นไปโดยอาศัยพิธีกรรมที่นอกจากจะแสดงถึงการรวบรวมนัยทางความเชื่อที่ทำหน้าที่ได้ดีในฐานะพิธีกรรมมวลชนที่ตอบรับกับสังคมที่หลากหลายขึ้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของวัดญวนเองด้วย ส่วนการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (Acculturation) พบว่า วัดญวนเป็นแหล่งพบปะทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย จีน และญวน โดยการอาศัยวัฒนธรรมความเชื่อและลัทธิการนับถือศาสนาตามแบบชาวจีน และการผนวกพิธีกรรมบางอย่างที่มีขั้นตอนการปฏิบัติคล้ายคลึงกับพิธีกรรมทางฝ่ายเถรวาทของไทย วัดญวนจึงเป็นเสมือนสื่อกลางในการถ่ายทอดและประสานความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสามด้วย ส่วนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) พบว่า วัดญวนได้สืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญไว้เพียงประการเดียว คือ ภาษา ซึ่งได้แก่ การใช้ท่วงทำนองและบทสวดที่เป็นภาษาญวนตามแบบอย่างอนันนิทาย เพราะเนื่องจากสงฆ์และสามเณรที่เข้ามาบวชในนิกายนี้เป็นชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ไม่จำเป็นต้องศึกษาภาษาญวนอย่างลึกซึ้งมากไปกว่าการฝึกสวดและท่องจำเพียงเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวจึงมีแนวโน้มของการอ่อนกำลังลงในระดับความหมายและการเล่าให้สมาชิกหรือประชากรในวัดญวนซึ่งมีเชื้อสายญวนน้อยเต็มที่อยู่แล้วนั้นให้เกิดจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ได้”^{๔๖}

ผล อัฐนาถ ได้ศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตคนไทยเชื้อสายเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร” ผลการศึกษาพบว่า “คนไทยเชื้อสายเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร อพยพมาครั้งแรก ปีพุทธศักราช ๒๔๘๘ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มเวียดนามเดิมได้ถือสัญชาติไทยเป็นคนไทยถูกต้องตามกฎหมายและกลุ่มเวียดนามที่อพยพเข้าในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กลุ่มนี้มีความสำนึกว่าตนเป็นคนญวนอยู่ตลอดเวลา มีความรักดีต่อประเทศเวียดนามอย่างแนบแน่น

^{๔๕} อริสธรรม ธีระดอม, “บทบาทของพระสงฆ์มหานิกายในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์จีนนิกายและอนันนิกายในภาคกลางของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๖), หน้า ๑.

^{๔๖} โสวัตร ธิ กลาง, “วัดญวน : บทบาทด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

มีการสอนภาษาและประวัติศาสตร์เวียดนามให้เด็กๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้เรียนภาษาไทยเพื่อการติดต่อค้าขายกับคนไทย มีความขยัน อดทน ปัจจุบันมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี การประกอบอาชีพเริ่มแรกที่อพยพเข้ามาปลูกพืช ผักสวนครัว เลี้ยงเป็ด ไก่ ขำแหละเนื้อสัตว์ เป็นช่างไม้ ช่างปูน ช่างเฟอร์นิเจอร์ ช่างตีเหล็ก ค้าขายทุกประเภท มีเครือข่ายธุรกิจกับชาวเวียดนามตามจังหวัดใกล้เคียง ขยัน อดทน ปัจจุบันจึงประสบผลสำเร็จด้านธุรกิจเป็นส่วนมาก มีวัฒนธรรมการกินคล้ายกับคนจีน คือบริโภคอาหารจำพวกเส้น นิยมใช้ตะเกียบ รสจัด เน้นอาหารจำพวกผักเป็นพิเศษ ที่อยู่อาศัยเดิมอยู่ในกระท่อมหรือโรงนาที่อยู่ของคนไทยตามแนวชายฝั่งแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารปัจจุบันมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองรูปทรงทันสมัย สิ่งอำนวยความสะดวกดีกว่าคนไทย การรักษาพยาบาลเดิมใช้ภูมิปัญญาจากการสังเกต เช่น การตรวจจับชีพจรก็จะรู้ว่ามีอาการป่วยเกี่ยวกับโรคต่างๆ และใช้สมุนไพรรักษา การแต่งกายสวมเสื้อกางเกงขาก๊วย เสื้อแขนสั้นหรือยาวตัดเย็บด้วยผ้าท่วนหรือผ้าแพรบางสีแล้วแต่กิจกรรมที่ดำ สวมหมวกกับ ส่วนงานพิธีกรรมจะใส่ชุดโอบี หรือเอาด้าย ผู้คนจะมีความเชื่อในภูตผี วิญญาณ การประกอบพิธีกรรมเป็นไปตามคติความเชื่อ เช่น หมอจีน เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการปิดรังควานผีออกจากร่างกายของผู้ป่วย ชาวญวนส่วนใหญ่นับถือทั้งศาสนาพุทธและคริสต์ นอกจากนี้ยังมีระบบเครือญาติที่ผูกพันแน่นแฟ้น และนับถือผู้อาวุโส”^{๔๗}

อาทิตยาดังกิจเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดหนองคาย” ผลการศึกษาพบว่า “บทบาทในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดหนองคายโดยภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางโดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้คือการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านสังคมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการเมืองการปกครองด้านการส่งเสริมการศึกษาและด้านเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดหนองคาย ได้แก่ อายุรายได้ระดับการศึกษาอาชีพและอำเภอที่ศึกษา”^{๔๘}

ปิยะ ราชเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบสถานะของมนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน” ผลการศึกษาพบว่า “สถานะของมนุษย์ในมหายาน ยืนอยู่บนหลักธรรมในคัมภีร์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมปัญญาความเข้าใจในธรรมและปลูกเร้าศรัทธาพุทธศาสนิกฝ่ายมหายาน เชื่อในการเจริญรอยตามแบบชีวิตของพระพุทธเจ้า และอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์”^{๔๙}

กนกวรรณโกมลทิพพงศ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า “การบริหารกิจการการด้านการปกครองจะกำหนดนโยบายบนพื้นฐานของพระธรรมวินัย กฎหมายและจารีตประเพณี การจัดองค์กรเป็นไปตามความเหมาะสมและบริบทของวัด การสรรหาบุคลากรพิจารณาจากคุณสมบัติ การสั่งการเป็นเส้นตรงจากบนลงล่าง การ

^{๔๗} ผล อัฐนาถ, “วิถีชีวิตคนไทยเชื้อสายเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑-๒.

^{๔๘} อาทิตยาดังกิจเจริญ, “บทบาทในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๘), (บทคัดย่อ).

^{๔๙} ปิยะ ราชเจริญ, “การศึกษาเปรียบเทียบสถานะของมนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

ประสานงานดี มีการรายงานเป็นวาจาอย่างไม่เป็นทางการ งบประมาณมีพระเจ้าหน้าที่รับผิดชอบและตรวจสอบโดยเจ้าอาวาส ส่วนการบริหารกิจการด้านการศึกษา มีการกำหนดนโยบายจากเจ้าอาวาสผู้ดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นองค์กรหนึ่งที่มีการบริหารจัดการที่แบ่งเป็นฝ่าย ด้านการเรียนการสอนมีครูใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบ และแบ่งการบริหารจัดการออกเป็นฝ่ายต่างๆ ให้ร่วมกันรับผิดชอบงานทั้งหมดในโรงเรียน เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ จึงทำให้ลักษณะการบริหารงานโรงเรียนค่อนข้างเป็นทางการตามไปด้วย ส่วนการบริหารกิจการด้านการเผยแผ่นั้นจะมีการวางแผนล่วงหน้าไว้ตลอดปีตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา การบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตที่เคยปฏิบัติมา ส่วนการบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการนั้นมีแนวทางแตกต่างกันกับการเผยแผ่ คือ เป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ และไม่มีกำหนดการเป็นทีแน่นอนแต่ละครั้ง โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้สั่งการผู้ใดบังคับบัญชา นอกจากนี้การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายยังมีรูปแบบเป็น “APEM” ได้แก่ A (Administration) คือ การบริหารกิจการด้านการปกครอง “P” (Propagation) คือ การบริหารกิจการด้านการเผยแผ่ “E” (Education) คือ การบริหารกิจการด้านการศึกษา “M” (Maintenance) คือ การบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการ”^{๕๐}

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลุกจิตสำนึกประชาชนในชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี)” ผลการศึกษาพบว่า “ประชากรสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชมจากสื่อมวลชนต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้นำอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน”^{๕๑}

ทรงวิทย์ แก้วศรี ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการศึกษาพบว่า “หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้น สอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผลยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไป ในองค์กรต่างๆ และได้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบคือ “แบบตรีกัม” “แบบจตุราริยสัจ” และ “แบบรัตนตรัย”^{๕๒}

รัตนวดี เทพช่วยสุข ได้ศึกษาเรื่อง “การรับรู้ของชาวพุทธต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน” ผลการศึกษาพบว่า “ชาวพุทธส่วนใหญ่รับรู้ภาพลักษณ์พระสงฆ์ด้าน

^{๕๐} กนกวรรณ โกลิทธิพงศ์, “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), (บทคัดย่อ).

^{๕๑} ธัญพร พงษ์โสภณ, “บทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี)”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๕๒} ทรงวิทย์ แก้วศรี, การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า, หน้า ๑- ๒.

บวกในลักษณะเป็นผู้มีคุณธรรมและแสดงบทบาท เป็นแหล่งศรัทธาด้านธรรมะและความประพฤติ ส่วนภาพลักษณ์ด้านลบ ชาวพุทธรับรู้ในคุณลักษณะเกี่ยวกับด้านวัตถุนิยม และด้านพุทธพาณิชย์มากที่สุด ในขณะที่สื่อมวลชนนำเสนอ ภาพลักษณ์พระสงฆ์ในข่าวอาชญากรรมมากที่สุด พระสงฆ์ที่ปรากฏในข่าวส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส เมื่อเปรียบเทียบภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่ผ่านการรับรู้ของชาวพุทธ ปรากฏว่า ไม่สอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่สื่อมวลชนนำเสนอ กล่าวคือ ชาวพุทธรับรู้ภาพลักษณ์ในทิศทางบวกมากที่สุด ในขณะที่สื่อมวลชนนำเสนอภาพลักษณ์ในทิศทางลบเป็นส่วนใหญ่ ผลการทดสอบสมมติฐาน ปรากฏว่า เนื้อหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนมีแนวโน้มไปทางลบมากกว่า แนวโน้มทางบวก ส่วนกลุ่มชาวพุทธที่เข้าวัดบ่อยมีแนวโน้มการรับรู้ภาพลักษณ์พระสงฆ์ทางบวกมากกว่า ชาวพุทธที่เข้าวัดน้อยกว่า สรุปได้ว่า ภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่ผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่ผ่านการรับรู้ของชาวพุทธ”^{๕๓}

สมานจิต ภิรมย์รัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า “การส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ตามภารกิจ ๖ ด้าน ซึ่ง ๑ ในภารกิจนั้นก็คือ ด้านการเผยแผ่ ซึ่งพบว่าสภาพปัญหาและความคาดหวังในอนาคตต้องการให้การปกครองคณะสงฆ์ยึดหลักการ ๓ ประการ คือ ๑) หลักพระธรรมวินัย ๒) หลักการบริหารองค์กร ๓) หลักดุลยภาพในความสัมพันธ์ของรัฐกับประชาชนแยกอำนาจด้านนิติบัญญัติและอำนาจ ด้านตุลาการจากมหาเถรสมาคม มีการกระจายอำนาจไปยังส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะในระดับจังหวัด จัดให้มีรูปแบบ ระบบ วิธีการ สื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่ที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนางานด้านอื่นๆ ตามภารกิจ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านจิตใจ และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยแก้ปัญหาความขาดความแคลน และเสริมสร้างความพร้อมด้านความรู้ความสามารถ ให้แก่ พระสังฆาธิการและพระนักเผยแผ่ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการกระบวนกรดำเนินงานจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป”^{๕๔}

รัฐิรต์น์ มีมาก ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย” ผลการศึกษาพบว่า “สภาพการจัดการของสหกรณ์ มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง ตัวแปรที่ใช้วัดสภาพการจัดการ ได้แก่ ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคี โดยปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิผลระดับองค์การพบว่า ปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิผล ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การเงิน การควบคุมเงินทุนเครื่องมือและอุปกรณ์ บุคลากรที่ดำเนินงาน ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคี ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการต่อสหกรณ์ มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลขององค์การอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ”^{๕๕}

^{๕๓} รตนวดี เทพช่วยสุข, “การรับรู้ของชาวพุทธต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาการประชาสัมพันธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๕๔} สมานจิต ภิรมย์รัตน์, “การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

^{๕๕} รัฐิรต์น์ มีมาก, “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย”, ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), (บทคัดย่อ).

คุณ โทชน์, และเทพพร มังธานี ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการศึกษาพบว่า “ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัดด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะตามสภาพบริเวณวัด ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด”^{๕๖}

สุวิน สุขสมกิจ ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำศึกษากรณีกุ่มผู้นำระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน” ผลการศึกษาพบว่า “หลักพุทธปรัชญามีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ เพราะหลักพุทธปรัชญา มีหลักธรรมะสำหรับการปกครองตนเองและผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพอันดี ความสามัคคีของหมู่คณะและความดีงามแห่งสังคม ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญา ยังก่อให้เกิดอำนาจทางใจหรืออำนาจแห่งธรรม ที่จะทำให้ผู้อื่นรัก ศรัทธา และเชื่อถือด้วยความจริงใจ อำนาจนี้เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักความดี ความงาม และความจริง อันถูกต้องตามหลักแห่งเหตุผลที่เกิดจากปัญญาผู้นำชนิดนี้จะมีธรรมานุภาพ แต่ผู้นำประเภทนี้จะเป็ผู้นำในทางวิญญาณ (Spiritual Guide) ด้วย โดยจะใช้อำนาจเพื่อการครองใจผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นศรัทธาและเชื่อฟัง และสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจการบังคับการให้รางวัล การให้คุณและโทษ ตามระเบียบแบบแผนหรือธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น หลักพุทธปรัชญาจึงมีคุณค่าสำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะผู้นำ”^{๕๗}

ถวิล ไพรสมนต์ ได้ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำทางการบริหารของนายกเทศมนตรี” ผลการศึกษาพบว่า “ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนต่อความสำเร็จของผู้นำเทศบาลในการตอบสนองความต้องการของประชาชน ก็คือ การมีผู้นำทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำนิยามอย่างง่าย ๆ ว่า คือวิธีการที่ทำให้บุคคลแต่ละคนได้รับการกระตุ้นให้บรรลุถึงเป้าหมายของกลุ่ม นี่เป็นความต้องการประการแรกของการบริหารงานที่ประสบความสำเร็จภาวะผู้นำจึงมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหาร ในฐานะที่เป็นทั้งขั้นตอนและกลยุทธ์ในการที่จะผลักดันงานนั้นสำเร็จไปได้”^{๕๘}

รัชตกาญจน์ดิษฐอ่วม ได้ศึกษาเรื่อง “ตัวแบบผู้นำองค์การในทศวรรษหน้า” ผลการศึกษาสรุปว่า “คุณลักษณะที่พึงมีของผู้นำสรุปได้จากการวิจัยสำหรับผู้นำองค์การในทศวรรษหน้า ที่

^{๕๖} คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖), (อิตสาเนา).

^{๕๗} สุวิน สุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๐.

^{๕๘} ถวิล ไพรสมนต์, “ภาวะผู้นำทางการบริหารของนายกเทศมนตรี”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๑๕.

มีความสำคัญและจำเป็นสูงสุด ๑๐ อันดับแรกมีดังนี้คือ มีลักษณะความเป็นผู้นำ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีการยืดหยุ่นและปรับตัว มีการวางแผนการทำงาน มีวุฒิภาวะ และมีความยุติธรรม”^{๕๙}

อรชา โพธิ์ทอง ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพัฒนาการอำเภอในฐานะเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ) : กรณีศึกษา อำเภอในเขตศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ ๗” ผลการศึกษาพบว่า “ปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมในการปฏิบัติงานส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพัฒนาการอำเภอมากที่สุด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่พัฒนาการอำเภอ มีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้าน การติดตามประเมินผล ซึ่งยังไม่มีมีการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างจริงจังของ กพอ. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ เนื่องจากขาดทักษะในการปฏิบัติงานและ งบประมาณสนับสนุน การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเพื่อพัฒนาชนบท พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ดำเนินการไม่เหมาะสม ขาด วัสดุอุปกรณ์สนับสนุน นอกจากนี้ มีปัญหาเกี่ยวกับการขาด การประสานงานของ กพอ ในการจัดวางแผนพัฒนาอำเภอ และ การประสานแผนงานโครงการพัฒนาชนบทซึ่งมีข้อคิดเสนอแนะของ พัฒนาการอำเภอว่า ควรมีการประชุมชี้แจงฝึกอบรม กพอ. ให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ แนะนำปฏิบัติงานตามบทบาทอำนาจหน้าที่ ของ กพอ เพื่อปฏิบัติงานให้มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพ มากขึ้น ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพัฒนาการอำเภอ ในฐานะเลขานุการ กพอ คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะของพัฒนาการอำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้าง ให้การปฏิบัติงานในฐานะเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ มีประสิทธิภาพในภาระหน้าที่ทุกด้าน ตลอดจนการพัฒนา ปรับปรุงประสิทธิภาพของคณะกรรมการพัฒนาอำเภอทั้งคณะ ให้มีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบ ในการบริหารงานพัฒนาชนบทระดับอำเภอร่วมกัน รวมทั้งให้การสนับสนุน การปฏิบัติงานของเลขานุการ กพอทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร เพื่อบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติม นั้น ควรศึกษากลุ่ม ประชากรให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพแต่ละด้าน โดยละเอียดเพื่อนามาเป็นแนวทางปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ตลอดจนการศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ กพอ. ทั้งคณะ เพื่อเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาชนบทระดับอำเภอให้เหมาะสมต่อไป”^{๖๐}

สรุปว่าจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ผลสรุปในภาพรวมว่า คณะสงฆ์อนัมนิกายเป็นคณะสงฆ์ฝ่ายมหายานคณะแรกที่เข้ามาสู่ประเทศไทย ก่อนที่คณะสงฆ์มหายานฝ่ายจีนนิกายจะเข้ามา คณะสงฆ์มหายานฝ่ายอนัมนิกายมีหลักปฏิบัติและแนวการดำเนินการด้านต่างๆ ที่ไม่แตกต่างจากคณะสงฆ์จีนนิกาย ซึ่งมีอยู่ในราชอาณาจักรไทยและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ และยึดหลักพระธรรม

^{๕๙}รัชตกาญจน์ ดิษฐอ่วม, “ตัวแทนผู้นำองค์กรในทศวรรษหน้า : ศึกษากรณี บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

^{๖๐}อรชา โพธิ์ทอง, “ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพัฒนา การอำเภอ ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ) : ศึกษากรณีอำเภอในเขตศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่๗”, **สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖), (บทคัดย่อ).

วินัยอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในส่วนของนิกายมหายาน ปัจจุบันได้ทำหน้าที่ต่อสังคมภายใต้ภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ประการด้วย (๑) ด้านการปกครอง คือ การปกครององค์กรคณะสงฆ์อันมีนิกายตามหลักกฎหมายตามพระราชบัญญัติและพุทธบัญญัติ (๒) ด้านการศึกษา ให้การศึกษาแก่พระสงฆ์อันมีนิกายตามหลักการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยอย่างครบถ้วน (๓) งานด้านศึกษาสงเคราะห์ คือ การให้การศึกษาแก่เยาวชนทั่วไป (๔) ด้านการเผยแผ่ ได้แก่ การส่งเสริมสนับสนุนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง(๕) ด้านการสังคมสงเคราะห์มีการจัดกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ให้การสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลาน มีการตั้งโรงเรียนภายในวัด และใกล้เคียง (๖) ด้านการสาธารณูปการ สร้างเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างต่อเนื่องตลอดมา

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเริ่มจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ต่อด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสาร รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์บทความทางวิชาการบทความจากอินเทอร์เน็ต ส่วนที่ ๒ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม(Field Study) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการ สัมภาษณ์ สังเกต สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๘.๑ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีลักษณะวิธีการกระบวนการค้นหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ เป็นการสืบค้นโดยมองภาพรวมอย่างรอบด้าน ทุกแง่ทุกมุม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ตีความหมายแบบอุปนัยหรืออุปมาน (Inductive analysis) เพื่อให้เข้าใจ “ปัญหาวิจัย” ในมิติความเป็นจริงตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมและชุมชนในพื้นที่วิจัย

๑.๘.๒ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยผู้บริหารคณะสงฆ์อันมีนิกาย และกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแยกรายละเอียด ดังนี้

๑) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่คาดว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหา ปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในการกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของคณะสงฆ์อันมีนิกาย ๖ ด้าน

(๑) กลุ่มเจ้าอาวาสและเจ้าผู้บริหาร

(๒) กลุ่มเกี่ยวข้องเช่นพระสงฆ์นักเผยแผ่

๒) กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ กลุ่มประชาชนทั่วไปที่มาทำบุญและปฏิบัติธรรม

รวม ประมาณ ๓๐ รูป/คน

๑.๘.๓ วิธีการวิจัยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการ สัมภาษณ์ (Survey) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) สันทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตลอดจนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) (ในกรณีที่ข้อมูลภาคสนามไม่สมบูรณ์ครบถ้วน) ทำการจดบันทึกและการนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ โดยมีลักษณะสำคัญเพื่อ

๑) ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในพื้นที่วิจัย กลุ่มตัวอย่างที่เลือก และสภาพชุมชนที่ทำการวิจัย

๒) ศึกษาความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๓) ให้ความหมาย/คุณค่าต่างๆของปรากฏการณ์ และปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ต่อประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

๔) ศึกษาค่านิยม/อุดมการณ์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อประเด็นการวิจัย

๕) ใช้เวลาในการศึกษาติดตามระยะยาวที่มหาวิทยาลัยกำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

๑) แบบสังเกตการณ์ (Observation) ใช้สำหรับสังเกตสภาพต่างๆ ไปภายในชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามสภาพสังคมที่ปรากฏ เช่น สภาพสังคมโดยรวม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การประกอบกิจกรรมด้านต่างๆ ตลอดจนเหตุการณ์โดยทั่วไปของชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีต่างๆ กับชุมชนเป็นต้นว่า งานประเพณีท้องถิ่น งานแห่เทกระจาด งานเทศกาลประเพณีที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติมาอย่างยาวนาน เช่นงานเทศกาลกินเจ งานประเพณีที่ชุมชนและท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหายาน โดยจะใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation)

๒) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือวิจัยทางสังคมศาสตร์ ที่ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interview)

๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือทางการวิจัยแบบคุณภาพ ใช้สำหรับการจัดกลุ่มการสนทนาในกลุ่มผู้นำ เช่นพระสงฆ์เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักเรียน

๑.๘.๔วิธีการสุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชากรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องแต่ละพื้นที่ที่กำหนด โดยผู้วิจัยจะลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อสำรวจพื้นที่วิจัย (Survey) เกี่ยวกับสภาพภูมิทัศน์ วัฒนธรรม และสภาพพื้นที่โดยรวม สังเกต (observation) กิจกรรมด้านกระบวนการเกี่ยวกับคณะสงฆ์อันมุนิกายเกี่ยวข้องและแนะนำให้พุทธบริษัทปฏิบัติ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง สนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง

๑.๘.๕เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) แบ่งเป็นสองส่วน คือ

๑) ส่วนที่เป็นการรวบรวมเรียบเรียง แนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ

๒) งานวิจัยเอกสารส่วนที่เป็นการวิเคราะห์สังเคราะห์ ประวัติความเป็นมา สภาพปัญหาและอุปสรรค การบริหารจัดการ และแนวทางการบริหารจัดการและรูปแบบที่เหมาะสมเป็นการวิจัยที่ค้นคว้าและวิเคราะห์ โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของคณะสงฆ์มหานิกาย ฝ่ายอนันมิกายในประเทศไทย

๑.๘.๖การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)จะเป็นการศึกษาภาคสนาม ด้วยวิธีการ สังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ กลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth

Interviews) การวิจัยภาคสนามจะใช้วิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดของแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

ตอนที่ ๑: เป็นแบบสอบถามสถานะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒: เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ผู้นำนิกายในประเทศไทย

ตอนที่ ๓: เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ผู้นำนิกายในประเทศไทย ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเกี่ยวกับภาระงานของคณะสงฆ์ผู้นำนิกาย ๖ ด้าน ประกอบด้วย (๑) งานด้านการปกครอง (๒) งานด้านศาสนศึกษา (๓) งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) งานด้านการเผยแผ่ (๕) งานด้านการสาธารณูปการ (๖) งานด้านสาธารณสงเคราะห์

ตอนที่ ๔: เป็นคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ผู้นำนิกายในประเทศไทย ที่มีประสิทธิภาพ ๖ ด้าน คือ (๑) งานด้านการปกครอง (๒) งานด้านศาสนศึกษา (๓) งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) งานด้านการเผยแผ่ (๕) งานด้านการสาธารณูปการ (๖) งานด้านสาธารณสงเคราะห์

๑.๘.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดทำข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะได้ดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการวิจัยตามกฎหมายเกณฑ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูล

(๑) ทำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิทยานิพนธ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเรียนผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อขออนุญาตเข้าไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภายในพื้นที่

(๒) เก็บรวบรวมข้อมูล จากแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวข้อง โดยอ้างอิงจากตำรา เอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารองค์กร

(๓) เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเลือกสุ่มแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดแบบเจาะจงด้วยวิธีสำรว สักเกต สัมภาษณ์ ซึ่งจะใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยการนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๖.๗ การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้ขั้นตอนดังนี้

๑) การจัดกระทำข้อมูล ใช้แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบการสนทนากลุ่ม และบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการบันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึก บางกรณีอาจใช้เครื่องบันทึกเสียงในการบันทึกข้อมูลการสนทนา ตลอดถึงการใช้กล้องบันทึกภาพ ทั้งกล้องถ่าย วีดีทัศน์ และกล้องบันทึกภาพนิ่งธรรมดา

๒) นำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปในแต่ละวัน และทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบ ตามเนื้อหาของการวิจัย

๓) การตรวจสอบข้อมูลตรวจสอบข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะตรวจสอบความแม่นยำ (Validity) และความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อคำถามข้อมูลภาคสนามทุกครั้งที่ได้เก็บข้อมูลด้วยการดูข้อคำถาม ได้สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ ทดสอบกับ

สภาพแวดล้อม และข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่นๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ข้อมูลมีความแม่นยำ และมีความเชื่อถือได้มากที่สุด จากการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจึกประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ที่ให้ข้อมูลทั่วไป ด้วยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าในด้านต่างๆ ดังนี้

(๑) ตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือสมาชิกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักฐานต่างๆ จากภาคสนามที่วิจัย (Audience Members) ตรวจสอบความถูกต้อง ของหลักฐานทางข้อมูล และผลงานวิจัยที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นอย่างต่อเนื่อง และการแสวงหาความรู้ ความจริง ที่ปฏิบัติการอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

(๒) ตรวจสอบด้วยกลุ่มเพื่อนนักวิจัย (Peer Examination) โดยการขอร้องให้บุคคลหรือเพื่อนนักวิจัยให้ข้อมูลและรายละเอียด แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ ตลอดจนถึงการตั้งข้อสังเกต เกี่ยวกับหลักฐานและข้อมูล แบบแผนที่เป็นสารแก่นสาร ที่ทำการวิเคราะห์ได้จากข้อมูลหลักฐานที่เก็บได้รวบรวมได้จากสนามการวิจัย

(๓) การเชื่อมโยงข้อมูลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อสะท้อนให้เห็นข้อมูลหลักฐานและผลงานวิจัยโดยอาศัยการตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้มีความไว้วางใจได้ว่ามีความถูกต้องตรงตามความเป็นจริงที่ได้นำเสนอไป ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นจะกระทำโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation) หลากหลายวิธี (Methodological Triangulation) และโดยนักวิจัยหลายคน (Investigator Triangulation) เพื่อที่จะตรวจสอบความไว้วางใจ ตลอดจนถึงการเข้าถึงข้อเท็จจริงได้ (Fact) หรือ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยที่ผู้วิจัยต้องการสืบค้นหาคำตอบได้อย่างละเอียดครบถ้วนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น^{๒๑}

๑.๖.๘ การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แล้วจัดบันทึกไว้ในลักษณะการบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เห็นภาพเกี่ยวกับปัญหาที่พบและสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อใช้เป็นต้นแบบการเฝ้าระวังตามรูปแบบวิถีพุทธ ในการวิเคราะห์ผลการศึกษานี้จะใช้รูปแบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้กรอบ แนวคิดของสุภาวศ์ จันทวนิช^{๒๒} ที่ได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นวิธีการสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้ หรือมองเห็น เป็นต้นว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล (Hypnological Analysis) ได้แก่การจำแนกข้อมูลออกเป็นหลายๆ (Typologies) ซึ่งจะวิเคราะห์ ด้วยหลักธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนถึงการวิเคราะห์ถึงรูปแบบของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ถึงแนวทางการบริหารคณะสงฆ์อันมีศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารองค์กรคณะสงฆ์อันมีศักยภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

(๑) การกระทำ (Acts) ได้แก่เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

^{๒๑} ทรงคุณจันทร์, การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๙) หน้า ๗๘.

^{๒๒} สุภาวศ์จันทวนิช,วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๑), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๑ – ๑๔๕.

(๒) กิจกรรม (Activities) สถานการณ์หรือเหตุการณ์ และชนบประเพณี ค่านิยมที่เกิดขึ้นในลักษณะที่ต่อเนื่องจนมีความผูกพันกับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มหรือบางคน

(๓) ความหมาย (Meanings) เป็นการอธิบายของบุคคลหรือการสื่อสารและให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายที่มีลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม ลาบรทัดฐาน

(๔) ความสัมพันธ์ (Relationship) ได้แก่ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลายๆ คนในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นรูปแบบที่เข้ากันได้และเข้ากันไม่ได้ก็ได้

(๕) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) ได้แก่ความผูกพันของบุคคลและการเข้าร่วมกิจกรรม การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

(๖) สภาพสังคม (Setting) สถานการณ์หรือสภาวะการณ์ที่กำลังทำหรือกำลังศึกษาอยู่

(๗) การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลภาคสนามด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ตามประเด็นต่างๆ ที่ได้ศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๙ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ผลการวิจัย จะเป็นประโยชน์ในการวางแผน การพัฒนา การบริหาร การเผยแพร่ แก่คณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย

๑.๙.๒ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานทางคณะสงฆ์ได้นำไปใช้ เพื่อสร้างรูปแบบ การบริหาร และการจัดการได้อย่างดี ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวกับองค์กรทั้งของรัฐและเอกชน ที่จะนำไปดัดแปลงปรับปรุง ประยุกต์ใช้ได้ดียิ่งขึ้น

๑.๙.๓ได้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญด้านความเป็นมา พัฒนาการ และปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย

๑.๙.๔ได้รูปแบบการบริหารกิจการที่เหมาะสมกับคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย

๑.๙.๕ได้แนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทยทั่วประเทศเพื่อก่อให้เกิดการบริหารกิจการที่เป็นแบบเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ